

琴
瑟
音

Bin yılın yankısı

GUQIN VE SEÇKİNLER MÜZİĞİ

TENG CHEN, PATRICK HUANG

EDİ telli kanun¹ olarak da bilinen *guqin*² (古琴), zengin Çin tarihinin geleneksel bir çalgısıdır.³

Bu enstrüman hakkında dünyanın pek çok bölgesinden akademisyenler çalışmalar yürütmektedir. Mevcut arkeolojik bulgulara göre en eski *guqin* 2700-3000 yıl önceye,⁴ yani Chunqiu (春秋, “İlkbahar ve Sonbahar”) ve Zhanguo (戰國, “Muharip Devletler”) dönemi⁵ arasına aittir. Kazılarda bulunan enstrüman, gelişimini tamamlamış bir örnek olduğundan *guqin*’in tarihinin bundan çok daha eskiye dayandığı söylenebilir.

Tarihsel değeri ve hâlen dinlenmeye devam eden 3000’den fazla eser bir yana, *guqin*’in öneminin bir göstergesi de aynı zamanda geleneksel Çin kültürü ve felsefesini yansıtması; dahası Çin tarihinde eşsiz bir akım olan ‘seçkinler müziği’ne⁶ (文人音樂) kaynaklık etmesidir.

GUQIN VE AYIN MÜZİĞİ ÜZERİNE

Guqin’in kökeni hakkında ilk tarihsel bulgulara ilişkin bir fikir birliği olmasa da *guqin*’in mitolojik zamanlarda büyük bir bilge veya bir imparator tarafından icat edildiği hususunda konsensüs vardır. Kaynaklara göre *guqin* biçimsel olarak şu niteliklere sahipti: Sazın telleri ipekten eğrilir, enstrüman gövdesinde *tongmu* ahşabı (桐木) kullanılır ve sazın yatay vaziyette uzunluğu 1,2-1,5 metre arasında olurdu.⁷ Antik yazıtlardan edindiğimiz bilgiye göre Çin’de bilinen en eski alfabe sistemi olan *jiāgǔwéndé*⁸ (甲骨文) *qin*’in yazılışı şeklindedir. Karakterin üst kısmında sembolize edilen ipek ve alt kısmında sembolize edilen ahşap, enstrümanın iki temel özelliğini yansıtır.

Devasa eski el yazmaları, ayin müziği usulü *liyue* ile *guqin* arasındaki ilişkiyi tasvir eder (禮樂). Ayin müziğinin, Çin müzik kültüründe önemli bir konumu vardır. *Ayinler Kitabı*’nın⁹ “Müzik Üzerine” (禮記·樂記) adlı bölümünde bu konu şöyle ifade edilmiştir: “Bilgeler, Tanrı’nın emriyle usulüne uygun bir şekilde sazlarını çalar ve dünya ile bütünleşmek için ayin tertip ederler”.¹⁰ Antik bilgelik nazarında müzik, insan

ve tabiat arasındaki ahengi yansıtan bir köprüdür. Bilinen ilk ayinler, Tanrı’ya ve tabiata ibadet etmek içindi. Ancak Konfüçyüsçülüğün yükselişi ve ülkeyi idare etmenin bir vasıtası olarak dinî ayin ve müzik arasındaki münasebetin gelişmesiyle durum değişti. Ayindeki esas cevher ‘farklılık ve ayırıcı sosyal mevki’ deydi. Müzik, insanların eğitimi ve ahlak sahibi olmalarında bir bağ görevi görmekteydi. Bu minvalde müzik, ahenk ve paylaşım manasına gelir. Ayin müziğinin felsefesi, toplumun düşünme biçiminin temeli olarak yerleştikten sonra yönetici sınıf, seçkinler ve edebiyatçılar için ahlaki bir norm tesis edildi. *Qin* performansının ustalığı da dâhil olmak üzere bu durum, *Ayinler Kitabı*’nın “Başlıca Âdâb-ı Muaşeret” kısmında anlatılmıştır: “Devlet hizmetinde çalışanlar, elzem olmadıkça, *qin* ve *se* (lavta/kopuz benzeri bir enstrüman) çalmayacaklar”.¹¹ Bu inanç, Konfüçyüsçü düşüncede kuvvetli bir şekilde kabul edildi ve *qin*’i çalıp dinlemek, ahlaki erdem sahibi bilgelere mahsus kılındı.

QIN VE ONDAN ÜRETİLEN ESERLER

Guqin’in, tarihî süreçte birkaç kez değiştirilen ve geliştirilen şekli nihayet Tang Hanedanı (唐, 618-907 arası) ve Song Hanedanı (宋, 960-1279 arası) dönemlerinde Taoizmdeki tabiat ve *yin-yang* felsefesine ilişkin detaylar eklenerek bir standarda oturtuldu. *Guqin*’in ebadı, yılın 365 gününü ifade eder tarzda 3 (*chi*), 6 (*cun*) ve 5 (*fen*) olarak belirlendi. Her bir armonik sesi gösteren 13 *hui* (徽) yılın 12 ayı ile ay takvimindeki bir ekstra sekme ayı temsil etmekteydi. Sazın yedi teli ise Çin kültüründeki beş temel elementi ve iki büyük imparatoru temsil ediyordu.¹² *Guqin*’in arkasında *yin-yang*’ı temsilen Çin mitolojisinde iki efsanevi yaratık olan ejderha (龍) ve zümrüdüankanın (鳳) bulunduğu, farklı boyutta iki ses çıkış deliği vardır; *guqin*’in diğer unsurlarına ünlü dağ, nehir ve hayvan isimleri verilmiştir.

Dahası, *guqin*’in çalma tekniğindeki üç ana sestene *fanyin* (泛音, armonik çalma) Tanrı’yı, *sanyin* (散音, perde dışı nota) dünyayı, *anyin* (按音, perde içi nota) insanı ve hepsi birlikte insan ve

tabiat bütünleşmesini ifade eder (天人合一).

Çin seçkinler müziğinde birkaç farklı notalama biçimi kullanılmaktadır. Bunlardan biri olan *jianzipun* (減字) farklı Çince karakterleri basitleştirerek ve birleştirerek geliştirildiğini belirtmek gerekir. Aynı metinde hem parmakların hem notaların yeri aynı şekilde gösterilir.¹³ Bu sistem, Çin seçkinler müziğinin en eski notasyon sistemlerinden biridir, nihai hâli Tang Hanedanlığı döneminde (730 civarında) geliştirilmiştir ve *guqin* eğitiminde hâlâ bu sistem kullanılmaktadır.

Guqin’de dört oktav artı bir majör nota aralığındaki perde aralığı, 7 *sanyin* ve 91 *fanyin* içerir ve bu büyük çeşitlilik onun güçlü ifadelerine geniş bir imkan sağlar. *Guqin* ile icra edilen eserlerin çoğu sessiz ve huzur vericidir, ancak yine de bir miktar yüksek tempolu, heybetli eser de vardır. *Guqin* ile icra edilen eserler genellikle üç kategoriye ayrılır. Birinci kategoride tabiat tasvirleri yer alır: “Sonbahar Yağmurları”, “Yükselen Ejderha”, “Xiaoxiang Nehri Üzerinde Sis ve Bulutlar”, “Dağ Geçidi Üzerinde Ay”, “Erik Çiçeğinin Üç Hâli”, “Kumsala İnen Vahşi Kaz” ve benzeri eserler. İkinci kategori tarih ve mitoloji ihtiva eder: “Xiangli Cariyenin Kını”, “Balıkçı ve Oduncu Arasındaki Sohbet”, “Tanrı ile İnsanın Neşesi” ve benzeri eserler. Sonuncusu kült ve ayin amaçlıdır. Bunların sadece başlıcaları kayıt altına alındığından notasyonlar ve icra usulleri hakkında yeterli malumat bulunmamaktadır.

MEŞHUR ESERLERE BİR BAKIŞ

“Guanglingsan” (廣陵散), 45 bölümden oluşan destansı tarzda bir *guqin* eseridir ve aynı zamanda tek başına *guqin* eserlerinin tümüne meydan okuyacak kadar eşsizdir. Tarihçi Cai Yong’un (133-192) yazdığına göre bu eser Muharip Devletler Döneminde, Han Krallığında (韓國) yaşanan bir hikayeyi anlatmaktadır. Baş kahramanı, babası kral tarafından öldürülen Nie Zheng’dir (聶政). Babasının intikamını almaya karar veren Nie Zheng, bu maksatla onlarca yıl gözlerden uzak bir hayat sürerken sıkı bir şekilde

Şarkı imparatoru Huizong (1082–1135)
guqin dinliyor.
wikipedia.org

çalışarak ülkenin en ünlü *guqin* ustası olur. Nihayetinde konser vermesi için Saraya davet edilir ve konser esnasında krala suikast düzenler. Ateşli ve güçlü bir tarza sahip nadir bir parça olan “Guanglingsan”, tarihsel zenginliği ve sanatsal nitelikleri ile son derece kıymetli bir eserdir.

Bilinen en eski el yazması, Ming Hanedanlığının hâkim olduğu yaklaşık MÖ 1425 yıllarına ait *Esrarengiz ve Harikulade Tablar*'dır (*Shenqi Mipu*, 神奇秘譜). Ancak çok daha önce bestelenmiş bir eserin sonradan yazılmış bir nüshası olduğu açıktır. Japon müzikolog Kenzo Hayashi'ye göre Nie Zheng'in krala karşı tertip ettiği suikastin hikayesi, Han Hanedanlığı dönemine ait bir heykel kitabesinde (畫像石) bulunmaktaydı.¹⁴ Bu da hikayenin *guqine* göre aranje edilmesinin, notasyonundan çok daha önce olduğuna dair güçlü bir ipucudur. Ancak bu, asırlar boyunca kulaktan kulağa aktarılan bir bilgi olduğu için eserin ilk devirlerindeki gelişimine dair elimizde bir belge bulunmamaktadır.

“Guanglingsan”, ancak yıllarını bu enstrümana adanmış birkaç usta ile icrası mümkün olabilen bir *guqin* eseridir. Başka bir yaygın icra usulüne *qin'ge*¹⁵ (琴歌) denir. En ünlü *qin'ge* muhtemelen “Yang Geçidinin Üç Korosu”dur (陽關三疊). Tang Hanedanlığı döneminde yaşamış efsanevi bir ozan olan Wang Wei (王維, 699–759) tarafından yazılan şiire göre bestelenmiştir. Melodisi basittir ve kolaylıkla akılda kalır. Basit A-B-A şarkı yapısına sahiptir ve koda ile birlikte intro tekrarlanır. Oldukça esnek olan bu çalma usulü, birçok durumda icra edilebilir. Ayrıca *guqin* icrası aydınlar ve toplum elitleri için önemli bir yetenek kabul edildiğinden şiir ve müziğin bu şekilde kombinasyonu, modern öncesi Çin devrinde¹⁶ bir hayli revaç bulmuştur.

GUQINİN UYANIŞI

19. yüzyıldan itibaren birçok Batılı ilim erbabı, *guqin* sanatının monografilerini yazdı.¹⁷ Mesela *The Lore of the Chinese Lute*,¹⁸ Hollandalı Sinolog¹⁹ Robert Hans van Gulik tarafından kaleme alınmıştır ve özellikle Batı Sinolojisindeki buyurgan yaklaşımın izlerini taşır. Ona göre *guqin* sanatı Sinosfer'in²⁰ de ötesine geçen temsiliyet kudretine sahiptir. 1977'de Golden Records, dünyanın çeşitli bölgelerinden müzik örneklerini içeren bir seçkiyi NASA'nın Voyager adlı uzay aracı ile birlikte uzay boşluğuna gönderdi. Bu seçkide bir *guqin* parçası olan "Çağlayan Dereler"²¹ de vardı. 2003 yılında *guqin*, UNESCO tarafından somut olmayan kültürel miras olarak kabul edildi. Batı dünyasında giderek artan sayıda *guqin* fanatığı dernek ve topluluk kuruldu. Londra Youlan Qin Topluluğu, New York Qin Topluluğu ve Kuzey Amerika Guqin Derneği bunlardan bazılarıdır. Bu sivil toplum örgütlerinin çoğu, kültürel değişim ve etkileşime aktif katkı sağlamaya devam etmektedir.

Diğer taraftan çeşitli konservatuvarlar bu sanatı yaygınlaştırmak amacıyla film ve TV prodüksiyon şirketleriyle işbirliğine gittiler. Bu faaliyetler, hem tarihî belgesel ve dizilere ilgi duyan izleyiciler hem de TV ve film endüstrisi için ayaklarını basabilecekleri sağlam zeminler olduğu anlamına geliyordu. Günümüzde *guqin* sanatının

gençler arasında yaygınlaşmasından dolayı herkes geleceğe iyimser bakıyor.

En eski ve uzun ömürlü kültürel modellerden biri olan *guqin* sanatı, Çin müzik kültürünü tanımak isteyenler için ideal bir örnektir ve yeniden revaç bulması, elbette geleneksel kültürün başka biçimlerinin de yeniden canlanmasına vesile olacaktır. **Z**

NOTLAR

1 Çevirenin notu: Temel olarak bizim kültürümüzdeki kanun adlı enstrümana çok benzediği için metindeki *zither*, bu şekilde tercüme edilmiştir.

2 Bazen *qin* (琴) diye de adlandırılır. Eski Çin'de, *qin* terimi sadece yukarıda bahsedilen yedi telli çalgıyı belirtir. Ancak modern Çince *qin*, muhtelif müzik aletlerini tanımlayan şemsiye bir terimdir. Bu yüzden günümüzde, bir karşılık olmaması için kelimenin başına Çince 'eski' anlamına gelen *gu* kelimesini ekleyerek enstrümanı *guqin* şeklinde isimlendiriyoruz.

3 Chen Yingshi, *Musical Temperament of Qin*, Shanghai: Shanghai Conservatory of Music Press, 2015.

4 Miao, 2003.

5 Çevirenin notu: Çin kültüründe devirler, genellikle metaforik ve bazen de tarihsel süreçle ilişkili bir adla isimlendirilmiştir. Burada bahsedilen her iki dönem, spesifik birer tarih aralığına işaret eder.

6 Çevirenin notu: Metnin aslında "Literati Music" ibaresi vardır. *Literati*, kimi sözlüklerde aydın zümre olarak anlamlandırılmışsa da gerçekçe bir bilgi veya formu nesilden nesle aktaran, bunu yaparken toplumun tamamını değil sadece içinde bulunduğu yapıyı muhatap kabul eden seçkin bir kitlenin mensupları anlamına gelmektedir. Bütün bu açıklamayı metin içinde kullanmak mümkün olmadığından 'seçkinler müziği' demeyi uygun bulduk.

7 Antik Çin'de ölçü birimi olarak *chi* (尺), *cun* (寸) ve *fen* (分) kullanılırdı. Bir *guqin*'in ebadının 7 *chi*, 2 *cun* ve 8 *chi*, 6 *cun* arasında olduğuna dair kayıtlar mevcuttur.

8 Çevirenin notu: Bu ibare İngilizce literatürde *oracle script* veya *oracle bone script* olarak geçer. Bulunan en eski örnekler kemik parçaları üzerine yazılmıştır. Mot-a-mot bir tercüme ile 'kehanet kemiği metinleri' denmesinde bir beis yoktur, çünkü Çin kültüründe metafor kullanımı çok yaygındır ve bu ibarenin adlandırılmasına ilişkin Türkçede bilinen yaygın bir kaynak bulunmamaktadır.

9 Çevirenin Notu: Konfüçyüsçülüğün temelini oluşturan ve kaynak metinleri arasında kabul edilen bir derleme. Muharip Devletler Dönemine (MÖ 500-221) aittir.

10 Çincesi: 聖人作樂以應天, 制禮以配地.

11 Çincesi: 土無故不徹琴瑟. Aslında özgün karakter olan '土' tercümesi oldukça güç bir ibaredir. Hem devlet hizmetinde çalışan memurlar hem erdemli insanlar anlamlarına gelir.

12 Bu beş element (Wuxing, 五行) altın, ahşap, ateş, su ve toprak; iki imparator da Wen ve Wu'dur.

13 Jacob Alford Garcia, *Knowing Sound-Guqin Culture Companion*, Beijing: Higher Education Press, 2018.

14 Kenzo Hayashi, *Studies on Musical Instruments of East Asia*, Tokyo: Kawaigakufu, 1963.

15 'Qin ve şarkı', yani 'vokal eşliğinde icra' anlamına gelir.

16 Çevirenin notu: 1279 yılında başlayıp 1911 yılındaki devrime kadar devam eden dönem.

17 Garcia vd., age.

18 Çevirenin notu: *Lute*, lavta/ud/kopuz benzeri bir enstrümandır. Eserin adını "Çin Lavta Kültürü" olarak Türkçeleştirebiliriz. Enstrüman, Batı'nın aksine diz üstünde dik konumda tutularak çalınır. Robert Hans Van Gulik, *The Lore of the Chinese Lute*, Tokyo: Sophia University, 1940.

19 Çevirenin notu: Çin-bilimci. Çin dili, edebiyatı, kültür ve medeniyeti üzerine çalışan kişi. Bilim dalına da Sinoloji denir.

20 Çevirenin notu: Çin, tarihi boyunca sadece kendisini değil, etrafında bulunan Kore, Vietnam, Japonya gibi ülkeleri de sosyal, kültürel ve iktisadi bakımdan derinden etkilemiştir. Bu sebeple adigeçen ülkelerin bulunduğu coğrafi alana Sinosfer denir.

21 Çevirenin notu: Eserin özgün adı "Liu Shui" (流水). Seçkide yer alan bu eser, 1897-1967 yılları arasında yaşamış olan efsanevi *guqin* sanatkârı Guan Pinghu tarafından icra edilmiştir.

Yandaki QR karekodu okutarak bu yazı ile ilgili bir müzik videosuna ulaşabilirsiniz.

